

EL SOMETENT EN LA MEMÒRIA DELS CATALANS DE 1808: TRES CONVOCATÒRIES I UNA MATEIXA INSTITUCIÓ

JOAN XAVIER QUINTANA I SEGALÀ

Arxiu Municipal de Monistrol de Montserrat

JoanXavier.Quintana@campus.uab.cat

La Guerra del Francès va suposar una important ruptura amb molts dels principis socials de l'Antic Règim, a la vegada que va esdevenir el gènesi del primer liberalisme al Principat. Les primeres temptatives liberals, viscudes en aquest conflicte, van marcar el punt de partida d'una centúria –la decimonònica– forçament convulsa. Amb tot, els vells usos i costums de Catalunya –aquells que foren derogats des del Decret de Nova Planta– es mantien vius en la memòria dels catalans. La convocatòria a Sometent de juny de 1808 confirmaria la persistència d'aquesta vella institució que es mantenia dempeus gràcies al seu arrelament popular.

Durant els primers mesos de la guerra, la intervenció del Sometent va excel·lir per la seva espontaneïtat, disposició que fou heretada de la pràctica consuetudinària d'època moderna. No obstant això, en el transcurs de la contesa, el Sometent va quedar relegat en un segon pla de l'activitat bèl·lica, ja que les maneres d'actuar dels seus membres dissentien dels paràmetres defensius de l'exèrcit i de la guerrilla. Altrament, dins l'àmbit local del Principat, la guerrilla –que assoliria una importància insòlita dins d'aquest període bèl·lic– s'encapçalaria com a substitut del Sometent i també com a cos més proper a aquest, en tant que diferia de les prescripcions castrenses. Tal com manifestava Josep Fontana, aquesta importància de la guerrilla obliga als historiadors a «explicar per què els homes que refusaven de combatre en l'exèrcit regular ho feien en les partides».¹

¹ Fontana; 1996, p. 145.

Per a la present comunicació s'estudiarà el cas del Sometent de Manresa, de Vic i de Girona en aquest procediment de convocatòria que es va portar a terme quatre dies abans de la primera acció del Bruc. A través de documentació coetània als fets és possible conèixer no sols l'actitud de les autoritats, sinó també d'una part del poble, i com, en els tres casos, se segueixen unes mateixes pràctiques, les quals –a causa de la seva magnitud– només es poden entendre gràcies a la subsistència de llurs protagonistes en les memòries col·lectiva i política de Catalunya. L'objecte central d'aquest estudi serà, doncs, analitzar la configuració del Sometent de 1808: la forma, l'organització, la convocatòria i els principis a què responia. En vista d'això, s'ha cregut adient exposar l'exemple dels tres municipis abans citats, els quals presenten unes característiques històriques, socials i polítiques diferents, emperò resulten escaients per mostrar les analogies o fractures que els respectius sometents mantenen entre si i en relació amb l'herència medieval i moderna constitutiva d'aquest model defensiu.

EL SOMETENT DE 1808: ELS PARÀMETRES D'UNA INSTITUCIÓ

En l'actualitat, la configuració del Sometent ha esdevingut un objecte d'estudi certament complex per als historiadors contemporanis, sobretot a l'hora d'assolir un consens en la seva definició.² Aquesta discordança o confusió terminològica es posa de relleu en diversos treballs sobre la Guerra del Francès que fan al·lusió a aquesta vella institució: Charles Esdaile la definia com una classe de guàrdia nacional irregular de Catalunya;³ García Cárcel s'hi referia com a un estrany i anòmal cos armat temporal;⁴ Jean René-Aymés recollia el testimoni de les actuacions dels sometents a la Guerra Gran, dels quals en remarca el comportament despietat a ulls dels francesos⁵ i, per acabar, podríem citar la definició que en fa Andrés Cassiniello i que Antoni Moliner també reflecteix en la seva obra:

² El nom de l'agrupació a Catalunya podia variar entre el Sacramental, el Sometent o la Unió, ja que depenent de la causa de convocatòria o de l'autoritat instigadora, s'utilitzava una forma o una altra.

³ Esdaile; 2006, p.100.

⁴ García Cárcel; 2007, p. 139.

⁵ René-Aymés; 2005, pp. 274-275.

«Milicia urbana de voluntarios, propia de Catalunya, convocada en momentos de peligro o de calamidad.»⁶

Aquesta indeterminació del concepte de sometent cal resoldre-la indagant en els fonaments sobre els quals se sosté la institució i que s'han de cercar en l'època medieval, moment en què es constitueix aquest model defensiu de caire militar, que ha de vetllar per l'ordre preestablert i la seguretat pública. Els treballs d'Agustí Duran i Sanpere,⁷ per al cas de Barcelona, Flocel Sabaté,⁸ que tracta sobre el Sometent a un nivell més general de Catalunya, i Víctor Ferro⁹ en la seva obra *El dret públic català*, són tres exemples de gran rellevància en l'estudi del Sometent en tant que s'han dedicat a projectar els primers passos de protocol d'aquesta institució com també els fonaments que els motiven. A partir dels estudis esmentats, es podria establir o limitar un estàndard d'actuació propi del Sometent.

La definició que tal vegada més s'acota a la que hauria de ser la principal accepció de sometent és aquella que s'hi refereix com a milícia convocada irregularment a causa d'alguna alteració de la llei o de l'ordre, per tant, el Sometent era un tipus de policia local. Si en el conjunt de la monarquia espanyola la milícia era un grup de vassalls armats amb categoria de tropa,¹⁰ al Principat aquest grup de vassalls, que s'armaven en defensa d'alguna alteració, s'erigien en categoria de voluntaris i sense disciplina militar.

Les antigues Constitucions del Principat establien que els catalans no havien de participar dels fets d'armes de l'Estat, excepte en tres casos: en ajut al Rei; en defensa de les lleis locals o privilegis i en defensa del territori en cas d'atac.¹¹ En l'esclat de la Guerra del Francès, en el moment de convocar el Sometent, les autoritats locals es van emparar en totes tres prerrogatives.

Els usos i costums catalans de l'època marcaven la necessitat d'una estricta observança de les lleis. Endemés, es donava la possibilitat que qualsevol

⁶ Moliner; 2004, p.23.

⁷ Duran i Sanpere; 1973.

⁸ Sabaté; 2007.

⁹ Ferro; 1993.

¹⁰ Sanz; 2007 (1749), p. 73.

¹¹ Duran i Sanpere; 1973, vol.2. p. 109.

membre de la societat, amb independència de l'estament d'origen, pogué actuar amb l'objectiu de fer prevaler els preceptes de la llei o del costum.¹² Existia la possibilitat que les víctimes del delictes o els seus testimonis originessin el procés en alçar la «clamor de sometent».¹³ D'aquesta manera, quan les autoritats municipals detectaven o reconeixien el delictes denunciats, iniciaven el procés de convocatòria. El Sometent tan sols restava en actiu mentre l'autoritat no advertia del contrari, però una vegada reparat el greuge o allunyat el perill, tots els membres del Sometent desaven les armes i tornaven a la feina.

El Sometent només actuava dins el territori del qual posseïa jurisdicció. En cas de traspasar les fronteres locals, la seva actuació quedava delimitada dins el marc de l'enfrontament existent, cosa que enclòia que, en procés de sometent, disposessin d'immunitat legal per anar armats fins al punt conflictiu. Resolt el problema o capturat el criminal, el so deixava de dringar, anunciant als components que podien tornar a casa.

Quant a la seva organització, s'agrupaven en batallons per cada unitat gremial. Els més nombrosos podien gaudir de pendó propi i formar un batalló –o més– de voluntaris. Els gremis menors havien de reunir dos o tres oficis amb l'objecte de formar un batalló i així disposar d'armes pròpies. Cada unitat sovint estava formada per cent homes i pels oficials corresponents: un capità i dos tinents. Freqüentment, la direcció del gremi era la que ocupava els càrrecs superiors del Sometent. La inscripció era voluntària per a tots els seus membres, però, en ocasions, aquelles persones del gremi o de la població en general que no participaven lliurement en el Sometent estaven exposats a perdre llur posició o categoria, i podien quedar impossibilitats de l'exercici de la funció pública.

Si bé tenim en compte que el Decret de Nova Planta va derogar el Sometent, en el marc de la Guerra Gran es va permetre l'ús militar de paisans voluntaris. Aleshores, l'únic referent català de participació armada en rang de voluntari va ser el Sometent i gràcies a les seves accions es van assolir diversos èxits. Amb tot, fins ara no s'ha localitzat cap reglament de Sometent que hagi estat imprès al llarg del segle XVIII. Mal que la Reial Cèdula de 4 de

¹² *Diccionario judicial...*; 1831, pp. 108-109.

¹³ Ferro; 1993, p. 78.

març de 1794 permetia i definia uns paràmetres per als cossos de voluntaris de la guerra, la memòria del Sometent va triomfar tot permetent que el costum s'imposés a la llei. La proximitat de les accions de la Guerra de Successió i la transmissió generacional segons els mecanismes socials i culturals van permetre la pervivència del Sometent el juny de 1808.

El procés de convocatòria era un procés marcat. En un primer moment, s'efectuava la denúncia del delictes –ja fos per part de les víctimes, de testimonis o de les mateixes autoritats– i la recepció de proves per part de les autoritats locals. En segon lloc, les autoritats emetien una resolució tot convocant la reparació del problema. Tot seguit, a través de bans o decrets per a la població (en cas que la població fos petita, no feia falta), es donava a conèixer la situació. Cada membre s'allistava en un punt concret, depenent del gremi al qual pertanyés. Val a dir que els punts ja estaven preestablerts i eren fàcilment identificables per la bandera o pel pendó que hissaven. Després del corresponent registre, s'enquadraven sota el comandament dels respectius oficials, rebien els distintius de cada batalló i una banda de música¹⁴ començava el *so-metent* que revelava, no sols la seva presència, sinó també la seva finalitat. Quan el so deixava d'emetre's, s'anunciava la fi de la convocatòria.

El Sometent, a diferència d'altres cossos armats, no es regia per les lleis militars, així els abusos i les indisciplines eren una acusació habitual cap als seus membres. El contrast de costums amb l'exèrcit o amb els mateixos Miquelets convertien el Sometent en l'últim cos armat que l'exèrcit reclamaria per a una lluita conjunta. Els Miquelets mantenien certes analogies amb els sometents, ja que també eren voluntaris amb distintius i banda de música propis; tanmateix, es regien per la legislació militar mentre restaven en actiu. Per altra banda, com a membres de l'administració pública, en exercici de manteniment de l'ordre, tenien dret a una paga en funció del càrrec que ocupava cada individu i que era establerta per cada autoritat convocant. No era un abonament per servei realitzat, sinó en funció dels dies que durava l'acció.

¹⁴ El nombre de músics podia variar considerablement, en moltes ocasions es reduïa a la presència d'un tambor o timbal amb algun acompanyament.

TRES CONVOCATÒRIES EL JUNY DE 1808: MANRESA, VIC I GIRONA

La invasió napoleònica s'emmarca en un procés d'agitació social, política i econòmica. Pierre Vilar¹⁵ va posar de manifest la cessació del creixement econòmic del segle XVIII, les conseqüències del qual van marcar profundament els primers anys de la dinovena centúria. Emperò, com afirmava Lluís Maria de Puig, la Guerra del Francès es va desenvolupar enmig d'una contradicció entre «unes estructures canviants i els mòduls, encara pervivents, de l'organització senyorial».¹⁶ Aquesta dissensió, congruent amb el context bèl·lic, fou manifesta en anterioritat en les relacions de poder de l'Antic Règim.

La inestabilitat política dels darrers anys de regnat de Carles IV tenia com a efecte, clarament notori, la tibantor que existia entre la política godoista, defensora del francès, i la seva detractora, encapçalada per un jove Ferran VII amb les ànsies pròpies d'un novell aspirant al tron hispànic.¹⁷ I és que el malestar popular produït per la presència francesa se sumava a la intranquil·litat que, des de feia anys, existia contra la política de Godoy. Les turbulències de l'administració godoista i de diversos sectors del poble van acabar en enfrontaments de diversa índole. Aquesta confusió provocava una inquietud constant en les autoritats més apartades de la cort madrilenya.

Les comunicacions dins del territori de la corona eren força deficitàries i, tot just en els primers anys del segle XIX, es van iniciar algunes millores, encara que la guerra va paraitzar el creixement d'aquells anys.¹⁸ Talment com succeí amb les vies de comunicació, es va desenvolupar un sistema de correus que, malgrat els avenços de la divuitena centúria, provocava retards en l'arribada de la informació als seus punts de destí.¹⁹ Enmig d'un context polític tan ambigu com el viscut durant els primers mesos de 1808, en què el sistema de correus o el circuit de notícies era precari, és lògic que augmentés entre la població el temor davant la incertesa de l'esdevenidor. Davant això,

¹⁵ Vilar, 1987.

¹⁶ De Puig; 1980, vol. 9, p. 213.

¹⁷ Respecte als enfrontaments polítics del palau reial d'aquests anys i a les conspiracions contra Godoy pot consultar-se: La Parra; 2002, pp. 348 – 413.

¹⁸ *Memoria sobre el estado de las obras públicas en España*; 1856, pp. 17-20.

¹⁹ Per més detalls pot consultar-se CAMPOMANES; 1988 (1761).

al maig de 1808, les poblacions catalanes van viure en constant dualisme. Les autoritats, en la seva majoria, responien a les disposicions de col·laboració nascudes arran de la Pau de Basilea i del tractat de Fontainebleau, així com de les posteriors ordres del poder, reforçant aquestes direccions. Per altra banda, la població es mostrava en clara oposició a la presència persistent dels francesos i a l'ascendent subjecció a aquests. Aquest estat de tensió va obligar les autoritats locals i corregimentals a calmar els ànims repetidament per mitjà de proclames, bans i avisos a la població. Per exemple, el març de 1808, el governador de Manresa va manar publicar una Reial Ordre en què el primer secretari d'estat, Pedro Cevallos, instava a la tranquil·litat dels habitants amb les següents paraules:

«Tranquilizad vuestro espíritu (...) El Ejército de mi caro Aliado el Emperador de los Franceses atraviesa mi Reyno con ideas de paz y amistad.»²⁰

Mentrestant, el 19 de març de 1808 Carles IV va abdicar a favor del seu fill Ferran. Aquest canvi de titular, *a priori* havia d'engagar tots els mecanismes de successió, però en paral·lel a la publicació de l'abdicació,²¹ els esdeveniments se succeïen amb major celeritat de la qual l'administració podia atendre. El 21 de març, Carles IV reapareixia fent pública la renúncia forçada a la qual s'havia vist sotmès.²² Enmig de tota la confusió i el malestar, les tropes franceses s'anaven estenent pel territori, no sense sembrar l'animadversió entre el poble.

Segurament, el punt d'inflexió que desembocà en la Guerra del Francès va ser el viatge reial d'abril de 1808, que havia d'ésser una trobada amb Napoleó per exposar-li el malestar de la reialesa espanyola respecte als últims esdeveniments succeïts a Madrid. Mentrestant, Carles IV nomenava al duc de Berg com a tinent general del regne, conferint-li plena potestat per governar. El subtil reemplaçament del monarca per un lloctinent d'origen francès va

²⁰ ACBG; Fons Municipal; Lligall 28; doc. núm. 658.

²¹ *Real Provision del Consejo en que con motivo de la abdicacion que ha hecho de la Corona el Señor Rey Don Carlos IV en su muy amado Hijo Don Fernando, y de la confirmacion concedida por este en sus destinos á los Ministros de todos los Tribunales, se encarga la buena y pronta administracion de justicia, y demas que se expresa.* 1808. ACBG; Fons Municipal; Lligall 28; doc. núm. 661.

²² ACBG; Fons Municipal; Lligall 28; doc. Núm. 680.

incrementar els rumors de conspiració, a la vegada que s'engrandia l'ombra d'una usurpació que no podia quedar impune.²³ Malgrat que les autoritats locals i corregimentals intentaven mantenir la calma, el desconcert s'afegia a les migrades possibilitats de subsistència d'aquells anys. El ressò que van tenir els fets del 2 de maig de Madrid feia pronosticar una futura conflagració, alhora que revelava els vertaders quefers i intencions dels nouvinguts de França. Mentre les diverses autoritats cridaven a la calma, els tràgics successos de la capital espanyola es presentaven en l'imaginari popular com un fatídic presagi que alguns s'atrevien a proclamar en veu alta. En data de 13 de maig, el comte d'Ezpeleta noticiava, en un llarg manifest, la restauració del tron, una altra vegada en mans de Carles IV, i exhortava –a través del tinent general del regne– que:

«La buena armonía tan recomendada con las Tropas Francesas, debe ahora convertirse en la mas estrecha y recíproca confianza.»²⁴

No obstant això, els aldarulls prosseguien, puix que en el mateix endemà es manava un edicte amb el qual es procurava dissuadir qualsevol intent de reprimir la cooperació entre els dos estats. De totes maneres, podem percebre certa contradicció en l'edicte, sobretot en els següents preceptes:

«(...) la fidelidad y obediencia á las leyes que hemos jurado son inseperables de la publica tranquilidad; si ella no hay clase alguna del Estado que pueda subsistir (...) [les autoritats] Procurarán persuadir la importancia de la mejor armonía con las Tropas Francesas, disuadiendo a sus respectivos subditos de los errores y equivocado fervor, que solo pueden servir para la destrucion de ellos mismos, de sus vidas, haciendas y propiedades.»²⁵

El 17 de maig els ajuntaments rebien la missiva del comte d'Ezpeleta, i feien acte de l'ofici remès aquell mateix dia per l'administració general del paper segellat. En aquesta carta demanen a totes les autoritats retornar el

²³ Aquesta substitució es faria pública amb la difusió del paper segellat de l'Estat per a tota la monarquia espanyola. Aquest segell indicava l'autoritat regnant a reconèixer i, per tant, aquest reemplaçament era la constatació de la revolució que es volia efectuar.

²⁴ ACBG; Fons Municipal; Lligall 28; doc. núm. 679.

²⁵ ACBG; Fons Municipal; Lligall 28; doc. núm. 676.

paper segellat a la capital del Principat, on el ressegellaran amb una nova inscripció: «Valga por el Gobierno del Lugar-Teniente General del Reyno.»²⁶ Mentrestant, a les acaballes d'aquell turbulent mes de maig, algunes autoritats del Principat van rebre la instrucció d'enviar comissionats a una assemblea a Baiona. Les ordres provenien de les més altes esferes. Així doncs, l'Ajuntament de Girona va discutir, el dia 27 d'aquell mateix mes, quins comissionats havia d'enviar. Després de rebre no poques negatives per la incertesa i el malestar general, van escollir Francesc de Delàs i Josep de Perpinyà. Poc després de fer-se pública l'assignació dels dos delegats, Francesc de Delàs va demanar ser rellevat amb motiu de les amenaces que havia rebut, al·legant que, a pesar de sentir-se agraït per la responsabilitat que se li encomanava, l'havien acusat de traïdor a la pàtria i a la persona de Ferran VII.²⁷ La traïció era una acusació greu i l'advertien que el degollarien en cas de sobrevenir una revolució²⁸ amb unes posteriors quintes.²⁹

La notícia sobre l'expatriació de la família reial, la designació d'un Lloctinent del regne i les seves mesures preses fou propagada de manera totalment irregular. Per alteracions en el repartiment del correu o per altres factors, la recepció de les notícies a Girona, que enunciaven l'abdicació de Carles IV i la caiguda de Godoy, es va produir amb certa demora;³⁰ tanmateix, el retard fou major a les poblacions de l'interior com ara Manresa i Vic. Per exemple, a Manresa, s'assabenten de l'abdicació i posterior retorn del Rei i de la petició del paper segellat —que havia de ser validat pel Lloctinent— en un interval de deu dies.³¹ La confusió era, probablement, tan gran com el neguit. Els rumors i acusacions de traïció i usurpació del tron s'accentuaren d'ençà de l'anunci de l'Assemblea de Baiona.

²⁶ AHMG; Manual d'Acords (1808); Reg. 14017; sessió de 23 de maig de 1808.

²⁷ AHMG; Manual d'Acords (1808); Reg. 14017, fol. 236-240.

²⁸ Hem d'entendre per revolució com el procés pel qual es porta a terme una substitució forçada de la forma de govern. En el context al qual ens referim, s'afudeix a la substitució de l'autoritat tradicional per la francesa.

²⁹ L'animadversió cap a les quintes mostrada en aquest anònim és una altra mostra del rebuig a aquest sistema de reclutament. Aquest rebuig sembla néixer de l'antic privilegi català pel qual sols servien en armes a la defensa del Rei, de la terra o de l'ordre establert.

³⁰ De Puig; 2008, p. 65.

³¹ Sarret i Arbós; vol. 2, 1986 (1922), pp. 19-20.

L'actitud de les autoritats va ser essencialment continuista, cosa que no sorprèn si tenim en compte la Pau de Basilea i, sobretot, el tractat de Fontainebleau, els quals van motivar els posteriors comunicats de col·laboració amb els francesos. Altrament, l'ordre jeràrquic de les institucions obligava a acatar les disposicions. D'aquesta manera, i sense voler exaltar els ànims de la població, les autoritats municipals van remetre de manera secreta el paper segellat. A primer de juny de 1808, Duhesme fa una proclama que, en el seu quart article, anunciava que «todo pueblo grande ó chico que se atreva á levantarse, será privado de sus privilegios y desarmado».³² Finalment, l'alçament general de Manresa es va efectuar com a conseqüència de l'arribada d'un carruatge carregat de paper segellat a l'Ajuntament, amb l'afegitó de la nova autoritat a reconèixer: el duc de Berg.³³ Sarret i Arbós descriu quina fou la reacció espontània dels manresans:

«Los manresanos (...) no quisieron reconocer la Soberanía de España en Napoleón (...) como se les exigía mediante la admisión y reconocimiento del papel sellado, sino que el día 2 de junio lo expusieron públicamente en la plaza mayor, lo pisaron, quemaron y esparcieron sus cenizas por el aire.»³⁴

La notícia es degué estendre ràpidament per tota la geografia. A Vic, tal com es reflecteix en les actes municipals, en la sessió de tarda, la municipalitat va resoldre a favor de la proposta del Bisbe Veyan. Creient que les misèries del context econòmic eren la principal causa de les tensions i queixes al carrer, el Bisbe va proposar crear un cos armat de Sometent o Mi-quelets amb preferència per aquests últims.³⁵ Considerant que se'ls pagaria com a funcionaris públics, el malestar disminuiria. D'acord amb Maties Ramisa, les autoritats municipals no volien prendre cap determinació de caire

³² Encara que la proclama és de primer de juny de 1808, segurament va ser repartida de manera desigual pels pobles. Amb tot, va ser publicada al *Diario de Barcelona* en data 2 de juny, per la qual cosa igualment la difusió fou efectiva. *Diario de Barcelona*, 2 de juny de 1808, p. 477-478.

³³ No s'ha analitzat la rellevància d'aquest paper i la desigual recepció en les diverses poblacions. Mentre a Manresa no va ser utilitzat, a Girona —que l'havien rebut 48 hores abans— solament va servir en la sessió de l'1 de juny, posteriorment esborraren la part corresponent a l'autoritat del lloctinent.

³⁴ Sarret i Arbós; vol. 2, 1986 (1922), p. 21.

³⁵ AMV; Llibres d'Actes Municipals. 1808. Sessió de 3 de juny de 1808.

polític.³⁶ Però lluny de la calma, els ànims es van exaltar molt més, i es van arribar a sentir crits de traïció i mort. Com s'ha provat, el sistema d'aleshores permetia l'ús de la força per part de qualsevol membre sempre que hi havia –o es creia que hi havia– una adulteració de les lleis escrites o dels usos i costums. Bona part del poble s'emparava en aquests principis i, amb motiu de la invasió napoleònica, va obligar les autoritats a convocar el Sometent amb el clar objecte de fer front a l'enemic. Val a dir que, en algunes situacions, en les quals les autoritats no compartien la visió de greuge o no volien donar armes al poble, aquest les prenia per la força causant –si feia falta– la mort. Tal com veurem, van ser els dies 4, 5 i 6 de juny que les poblacions de Manresa, de Vic i de Girona van tocar a sometent.

La crema del paper segellat va convertir-se en la primera acció contrària al francès a tot Catalunya, si més no les cròniques així ho manifesten. En relació amb això, un anònim de València exclamava: «Manresanos: vuestra es la gloria de haber sido los primeros que vencisteis á los que se creían invencibles».³⁷ Quan Duhesme es va assabentar de la crema, va iniciar l'aplicació d'aquell ban de primer de juny. Advertits els manresans, les autoritats municipals, però també els prohoms i els gremis locals, es van aplegar a l'ajuntament amb la fita de resoldre la seva actuació veient l'amenaça francesa. Entre ells, s'hi trobaven Maurici Carrió, Domingo Comas i Ignasi Amorós. De totes maneres, valorant els últims estudis sobre la figura de Carrió, no podem afirmar que aquest participés en els fets³⁸; tanmateix, sí que ho van fer Ignasi Amorós i Domingo Comas. Unes setmanes després de l'aixecament de Manresa, les noves autoritats van arrestar Ignasi Amorós, que fou acusat de traïció. Amorós va remetre un memorial en desgreuge –malauradament no datat– en el qual narrava la seva participació en els successos d'aquells dies de juny. D'aquest memorial en podem extreure que, d'ençà de la crema del paper segellat, s'estén el desig d'actuar contra l'invasor i que Amorós deixa per escrit una interessant reflexió –que tal vegada fou compartida pels assistents d'aquelles concentracions a l'ajuntament– i que denota el senti-

³⁶ Ramisa; 1992, p. 17.

³⁷ *Reflexiones sobre los gloriosos hechos de la provincias de Espanya; y con especialidad de la de Catalunya por J.C.; s/d; P. 5.*

³⁸ La problemàtica de les suposades memòries de Carrió han estat exposades i tractades a Quintana; 2009.

ment dual de les autoritats manresanes en aquells moments, el qual flueix principalment perquè la presència francesa, en territori català, era considerada com una vulneració de les lleis tradicionals i, paradoxalment, s'havien d'acatar les ordres de col·laboració amb els francesos. Finalment, la situació els demanava passar a l'acció:

«Como ya entonces el disimulo parecia delito, y crimen la inacción no pudo menos el que expone, de expresar su zelo, diciendo que de ninguna manera debía consentirse el yugo del tirano (...) [finalment Amorós] ofrecía hasta la ultima gota de su sangre por la Religión, la Patria y el Rey.»³⁹

Amorós aporta poca informació pel que fa al procés de convocatòria. Ans al contrari, el testimoni de Comas ens dóna detall de la causa de convocatòria del Sometent a Manresa i als pobles de la comarca. Conforme a Comas, quan es va tenir notícia de la vinguda dels francesos, es va tocar a sometent, anunciant així la sortida en defensa del territori.⁴⁰ Tot sembla indicar que la pressió dels gremis i part del tercer estat forçaren l'Ajuntament a instar a l'aixecament contra els francesos. En aquest cas, no es tractava només de l'alteració de la llei tradicional amb la usurpació del tron a Ferran VII, sinó de la defensa del territori per l'arribada imminent dels francesos a la capital del Bages, ja anunciada en l'edict de l'1 de juny de Duhesme.

Maties Ramisa explica que la ciutat de Vic va emprendre unes primeres mesures moderades, les quals eren absents de color polític. Com si la situació fos de penúria social i econòmica, no es feia esment, en cap moment, de la presència dels francesos. Emperò, en arribar-hi la notícia que una columna de l'exèrcit francès avançava cap a Manresa, un grup d'estudiants del seminari de Vic van formar una companyia de Miquelets –la Sant Tomàs d'Aquino– i van dirigir-se a corre-cuita fins al Bruc. Segons indica Ramisa, el dia 7 de juny hi havia sometents al pas del Congost i tres companyies de Miquelets.⁴¹ Malgrat que existeixen disputes sobre l'origen dels Miquelets –en trobem en geografies molt diverses–, a Vic van optar per una major presència d'aquest cos, tal vegada perquè, en context de guerra, es regia pels preceptes militars,

³⁹ ACA; Fons Junta Superior de Catalunya; Caixa 76; Exposición de Ignacio Amorós núm. 6.

⁴⁰ AHCB; Fons Municipal; Lligall 28; doc. núm. 688. Citat a Quintana; 2009.

⁴¹ Ramisa; 1992; pp. 16-20.

garantint així més rigor que el que el Sometent pogués aportar. De l'exemple de Vic, cal detenir-se en la formació de la Companyia de Sant Tomàs. Josep Gudiol, a pesar de no citar la font, va descriure, a grans trets, la formació i la idiosincràsia d'aquesta companyia. Com es pot apreciar, no difereix del que hem vist en els sometents. Quan es porta a terme la convocatòria, els estudiants es van agrupar en una mateixa companyia comandada pel canonge Ramos. Gudiol explicava els detalls sobre la configuració de la següent manera:

«La Companyia de Sant Tomás fou uniformada, rebent aleshores y, ja al 15 de juny, una bandera, que fou benehida pel bisbe Francesch Veyan y Mola. (...) La Companyia (...) vestía uniforme de casaquilla negra, ab coll y solapa de vius colors blanchs, botons de metall argentat, armilla y calsa curta negres. La gorra era blanca ab gira vermella y xapa de metall, en la que es llegía: Voluntarios de Vich.»

Seguia aquest autor informant que el setembre d'aquell mateix any la companyia –ja molt reduïda– estava reclosa dins de Girona en ajut als setges.⁴²

De fet, els esdeveniments succeïts durant aquests dies a Girona presenten moltes semblances amb els casos de Manresa i de Vic. Lluís Maria de Puig ha exposat que va ser el dia 5 de juny quan la pressió popular va forçar a l'Ajuntament –després d'una sessió extraordinària a la tarda– a declarar-se en guerra contra els francesos.⁴³ El principal pretext per a l'aixecament era reconèixer les faltes dels francesos, com ara l'alteració de l'ordre públic, l'ostentació de la titularitat de la corona, entre altres efectes negatius que la seva presència havia suscitat en els territoris peninsular i local. Víctor Gebhardt va aportar més dades sobre successos d'aquest mateix dia:

«Reunited los gremis manifiestan al Ajuntament llur resolució de sostenir l'antich govern y de sacrificar la vida per defensar al rey y á la patria, y demanen armes per guardar junt ab la tropa 'ls forts y las murallas.»

Com ens explica l'autor, aquest memorial va ser llegit a la tarda i les autoritats l'aprovaren amb unanimitat.⁴⁴ Si bé continua explicant la col·laboració,

⁴² Gudiol; 1991; pp. 188-190.

⁴³ De Puig; 2009, p. 67.

⁴⁴ Gebhardt; 1873, p. 9.

podem observar com el procés guarda relació amb qui l'inspira i la causa que el motiva. Els gremis, en expressió de les companyies armades de defensa de l'ordre jurisdiccional reclamaven les armes per salvaguardar l'ordre pre-existent.

Començada la guerra, el Sometent deixa entreveure les seves limitacions. La indisciplina i la magnitud d'alguns enfrontaments va implicar una disminució de les seves possibilitats logístiques i humanes. Amb tot, va mantenir-se dempeus durant tot el conflicte, representant sempre unes unitats de suport, a pesar de no ser, en cap moment, una peça clau de la batalla. Aquelles tàctiques del Sometent més properes a la guerrilla van empènyer molts dels seus membres a abandonar la condició de sometent i formar part de partides guerrilleres. Les idiosincràsies del Sometent i de la guerrilla presentaven certes similituds; tanmateix, tenien una capacitat operativa diferent, condicionada sobretot perquè la guerrilla –en context d'activitat bèl·lica– havia actuat com a cos franc de l'exèrcit, per la qual cosa estava més sotmesa a les directives de les Juntes Governatives.

CONCLUSIONS

La continuïtat del Sometent és una realitat en tant que els paràmetres que el defineixen s'estableixen des de l'edat mitjana i es consoliden en l'edat moderna. Felip V deroga el Sometent en el Decret de Nova Planta, però la pervivència d'aquesta institució, al llarg de la divuitena centúria, podria justificar-se per dos factors ostensibles: la ràpida popularitat i adhesió que tenen els sometents amb motiu de la Guerra Gran i les convocatòries de juny de 1808.

Si prenem en consideració les setmanes anteriors als fets del Bruc, el juny de 1808, podem afirmar com existia un fet popular de la política, és a dir, el poble seguia de ben a prop les accions de les autoritats. Com s'ha exposat, les lleis permetien que qualsevol persona disposés de llibertat per efectuar tot allò que fos necessari amb la primordialitat de fer prevaldre el que s'emanava de la llei escrita o tradicional. Lleials als usos i costums de l'època, els catalans van acusar de traïció les autoritats, les quals –d'acord amb l'opinió popular– s'atenien excessivament a les directrius franceses, descuidant les lleis tradicionals de la monarquia. L'amotinament excep-

cional viscut a la província catalana, pot explicar-se pel manteniment del fet pactista català. El tracte amb les autoritats era entre iguals i, en cas d'incompliment de les lleis –per les quals estaven al capdavant–, podien ser deposats en qualsevol moment –mentre durés la infracció– i per qualsevol mitjà.

L'explicació que dona Víctor Ferro sobre el Sometent, des de la seva creació fins al Decret de Nova Planta,⁴⁵ diferia molt poc del procés de convocatòria del juny de 1808, produït a les tres poblacions estudiades. Deixant de banda el canvi institucional que es produeix amb la fi dels Àustries i l'arribada dels Borbó, no existeix en la pràctica del Sometent una diferenciació cabdal que suposi un trencament amb l'herència. En els casos analitzats, la pressió dels gremis o d'una part del tercer estat va suscitar sessions de tarda de les autoritats locals amb els prohoms per resoldre si era oportú tocar a sometent. Les autoritats van acabar cedint davant la pressió popular, atès que eren conscients del contingut de la llei, que emparava el poble en un context com fou la Guerra del Francès, i es posaren finalment al capdavant d'aquest cos armat d'arrel tradicional.

Els casos de Manresa, de Vic i de Girona palesen tres models de convocatòria amb una forma, una organització i una posada en escena ostensiblement homogènies, a pesar de les diferències geogràfiques i temporals –temporals en tant que no es van produir en les mateixes dates– també palpables. La subjugació als francesos a les primeries de 1808 s'acaba esvaint per la necessitat espontània de la població catalana de cercar la seva independència en les estratègies defensives de l'herència comuna.

ARXIUS

ACA: Arxiu Corona d'Aragó

ACBG: Arxiu Comarcal del Bages

AHMG: Arxiu Històric Municipal de Girona

AMV: Arxiu Municipal de Vic

⁴⁵ Ferro, Víctor; 1993, pp. 78-79.

BIBLIOGRAFIA

- AYMES, Jean-René, *Ilustración y Revolución francesa en España*, Lleida, 2005.
- Diccionario judicial que contiene la explicacion y significacion de las voces que están mas en uso en los Tribunales de Justicia*, Madrid, 1831.
- CAMPOMANES, Pedro de; *Itinerario Real de las Carreras de Postas*, Madrid, 1988 (1761).
- DOU Y DE BASSOLS, Ramón Lázaro, *Instituciones del derecho público general de España con noticia del particular de Cataluña*, vol. 1, Barcelona, 1975 (Madrid, 1800).
- DURAN I SANPERE, Agustí, *Barcelona i la seva història: la societat i l'organització del treball*, vol. 2, Barcelona, 1974.
- ESDAILE, Charles, *La Guerra de la Independència*, Barcelona, 2006.
- FERRO, Víctor; *El Dret Públic Català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*; Vic, 1993.
- FONTANA, Josep, «La fi de l'antic règim i la industrialització (1787-1868)», vol. 5, a: VILAR, Pierre (dir.), *Història de Catalunya*, 5a ed., Barcelona, 1996.
- GARCÍA CÁRCEL, Ricardo, *El sueño de la nación indomable: los mitos de la Guerra de la Independencia*, Madrid, 2007.
- GEBHARDT, Víctor, *Lo siti de Girona en lo any 1809*, 3a ed., Barcelona, 1873.
- GUDIOL I CUNILL, Josep, *La universitat literària de Vic*, Vic, 1991.
- LA PARRA, Emilio, *Manuel Godoy: la aventura del poder*, Barcelona, 2002.
- MOLINER PRADA, Antoni, *La Guerrilla en la Guerra de la Independència*, 2004.
- PUIG I OLIVER, Lluís Maria de; «La Guerra del Francès», pp. 213-281 a: SOBREQUÉS I CALLICÓ, Jaume, *Història de Catalunya*, vol. 9, Bilbao, 1980.
- PUIG I OLIVER, Lluís Maria de; «Els setges de Girona 1808-1809» pp. 61 – 88 a: BARNOSELL, Genís i altres; *Girona i la Guerra del Francès (1808-1814)*, Girona, 2008.
- QUINTANA I SEGALÀ, Joan Xavier, «Matices de una historia de la contrarrevolución», *Hispania nova* (2009), núm. 9.
- RAMISA, Maties, *La Guerra del Francès al corregiment de Vic, 1808-1814*, Vic, 1992.
- Reflexiones sobre los gloriosos hechos de las provincias de España; y con especialidad de la de Cataluña*, València, s.a.
- SABATÉ, Flocel, *El sometent a la Catalunya medieval*, Barcelona, 2007.
- SANZ, Raimundo, *Diccionario militar*, Zaragoza, 2007 (1749).
- SARRET I ARBÓS, Joaquín, *Manresa en la Guerra de la Independència, 1808-1814*, vol. 2, Manresa, 1986 (1922).